

Umjetnička djela Hilme af Klint u dječjem stvaralaštvu

Đurašić, Tea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:066233>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tea Đurašić

UMJETNIČKA DJELA HILME AF KLINT U DJEČJEM
STVARALAŠTVU

Završni rad

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tea Đurašić

UMJETNIČKA DJELA HILME AF KLINT U DJEČJEM
STVARALAŠTVU

Završni rad

Mentor rada:

Morana Varović Čekolj, mag.art.,mag.prim.educ.

Zagreb, rujan, 2022.

ZAHVALA

Prvotno se želim zahvaliti svojoj mentorici mag.art., mag.prim.educ. Morana Varović Čekolj na strpljenju, trudu, vremenu i pomoći koju je pružila pri ostvarenju ovog završnog rada. Također, hvala svim profesoricama i profesorima koji su bili dio mog školovanja.

Hvala i DV „Lojtrica“ što mi je omogućio provedbu praktičnog dijela završnog rada te mentorici Gordani na suradnji i stručnom vodstvu tijekom svake godine prakse, a i realizacije praktičnog dijela ovog rada.

Želim se još zahvaliti svim svojim prijateljima, a posebno Ireni, Klari, Patriciji i dečku Antoniju koji su mi velika potpora i dio života.

Zahvaljujem se svojoj obitelji koja je uvijek bila uz mene, pružila mi ljubav i pratila moje školovanje. Posebno se zahvaljujem djedu Ivanu koji se najviše zanimao za moje zadaće od prvog dana osnovne škole.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. Život i djelo umjetnice Hilme af Klint	3
2.2. <i>Umjetnički opus</i>	4
2.2.1. <i>Serijsa „Slike za hram“</i>	5
3. Likovno stvaralaštvo	8
3.1. <i>Positivni utjecaj likovnog stvaralaštva na djecu</i>	8
4. Kreativnost	9
4.1. <i>Kreativnost djece rane i predškolske dobi</i>	10
5. PRAKTIČNI DIO	12
5.1. <i>Prva aktivnost – Dječje likovno stvaralaštvo asamblažom, otiskivanje i crtanje crnim flomasterom</i>	13
5.2. <i>Druga aktivnost – Dječje likovno stvaralaštvo plastelinom</i>	17
5.3. <i>Treća aktivnost – Dječje likovno stvaralaštvo kolažom</i>	20
5.3.1. <i>Likovna aktivnost s običnim kolažom</i>	20
5.3.2. <i>Likovna aktivnost sa svilenim kolažom</i>	21
6.ZAKLJUČAK	22
LITERATURA	23
PRILOZI	25

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada su umjetnička djela Hilme af Klint u dječjem stvaralaštvu i ima dva dijela: teorijski i praktični dio. U teorijskom dijelu navodi se život i djelo Hilme af Klint. Objašnjava se kako je njezino najranije djetinjstvo utjecalo na kasnije umjetničko stvaralaštvo. Umjetnica je jedna od prvih žena koje su završile „Kraljevsku akademiju likovnih umjetnosti“ u Stockholmu. Slikala je i prodavala pejzaže i portrete, dok je u tajnosti napravila prve apstraktne slike u povijesti umjetnosti. Nadalje, teorijski dio rada obuhvaća likovno stvaralaštvo. Definiira pojam *likovno stvaralaštvo* i navodi dobrobiti likovnog stvaralaštva za djecu. Također, definiira pojam *kreativnosti* i kreativnost djece rane i predškolske dobi. Navode se uvjeti okruženja koji potiču dječju kreativnost. Objašnjeno je zašto djeca od najranije dobi trebaju sudjelovati u likovnim aktivnostima. Naglašena je važnost umjetnosti za cjelokupni razvoj djeteta. Praktični dio napravljen je u DV „Lojtrica“, područni objekt „Mičevac“ s djecom predškolske dobi. Provedene su tri likovne aktivnosti s temom slika Hilme af Klint „Slike za hram“ podserije „Deset najvećih“. Podserija sadrži deset slika tempera na papiru montiranih na platnu velikih dimenzija. Tema podserije su četiri stupnja ljudskog razvitka: djetinjstvo, mladost, odrasla dob i starost. Prva likovna aktivnost provedena s djecom je asamblaž, otiskivanje i crtanje crnim flomasterom, zatim likovna aktivnost s plastelinom i posljednja s kolažom. Svaki dječji rad ističe se na svoj način, ali je na svakom radu prisutno šarenilo boja, zaigranost oblika i zanimljivo kreativno rješenje osmišljeno dostupnim raznovrsnim materijalom uz poticaj apstraktnih slika Hilme af Klint. Završni radovi djece prikazani su fotografijama.

Ključne riječi: Hilma af Klint, kreativnost, likovno stvaralaštvo

SUMMARY

The topic of this final work is the artworks of Hilma af Klint in children's creativity, and it has two parts: a theoretical and a practical part. The theoretical part describes the life and work of Hilma af Klint. It is explained how her earliest childhood influenced her later artistic creations. Hilma is one of the first women to graduate from the "Royal Academy of Fine Arts" in Stockholm. She painted numerous landscapes and portraits, which she later sold, while secretly making the first abstract paintings in the history of art. Furthermore, the theoretical part of the work includes artistic creativity. It defines the term *art* and lists the benefits of art for children. It also defines the concept of *creativity* and *the creativity of early and preschool children*. Environmental conditions that encourage children's creativity are listed. It is explained why children should participate in art activities from an early age. This final work emphasized the importance of art for the child's overall development. The practical part was done in the „Lojtrica“ preschool, regional facility „Mičvec“ with children of preschool age. Three art activities were held with the theme of Hilma af Klint's paintings „The Paintings for the Temple“ of the „The Ten Largest“ subseries, representing the four stages of human development: childhood, youth, adulthood, and old age. The subseries contains ten tempera paintings on paper mounted on a large canvas. The first activity includes a technique assemblage, printing images, and drawing with a felt pen. The second activity includes shaping sculptors' clay in various colors, while the last art pieces are with collage paper. Each children's work stands out in its own way. Still, each work is colorful, has playful shapes, and an interesting creative solution designed with various available materials inspired by Hilma af Klint's abstract paintings. The children's final works are shown in photographs.

Keywords: Hilma af Klint, creativity, art

1. UVOD

Hilma af Klint je švedska umjetnica koja je stvarala krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Za vrijeme njezinog života žene su vrlo rijetko upisivale fakultete, a ako i jesu cilj naobrazbe nije bio kasnije zaposlenje ili samostalni prihodi. U tom vremenu žene su se nakon završenog fakulteta udavale i imale prioritete kao što su obitelj i brak. Nasuprot tome, Hilma af Klint završava „Kraljevsku akademiju likovnih umjetnosti“ u Stockholmu nakon koje prodaje svoje pejzaže i portrete što joj omogućava veliku samostalnost. Spomenuta umjetnica nije slijedila zahtjeve koje u to vrijeme društvo nameće ženama, već se izdvojila. Njezino umjetničko stvaralaštvo nije bilo usputno kao razonoda ili hobi, već životni poziv. Ona je primjer iz kojeg se vidi da najranije okruženje osobe uvelike utječe na kasniji život. Rođena je u protestantskoj obitelji u kojoj stječe zanimanje za duhovne aspekte života. Upravo to zanimanje dovodi je do stvaranja prvih apstraktnih slika 1906. godine (Peyton-Jones i sur., 2016).

Umjetničko djelo je materijalizirana duša ili duh koji se može osjetiti samo duhom. Umjetnost i filozofija pojam duše objašnjavaju kao sve što čini osjećajno u živom biću. Sukladno navedenom, umjetničko stvaralaštvo je pitanje duhovnog tj. preduvjet za razumijevanje umjetnosti je prisutnost duha. (Balić Šimrak, Šverko, Županić Benić, 2010). Djeci i umjetnicima je zajedničko što zapaženi svijet oko sebe i u sebi istinito prenose u likovno umjetničko djelo (Petrač, 2015). Godinama se smatralo da je kreativnost proces u kojem samo odabrani pojedinci stvaraju radove velike vrijednosti. Takvo shvaćanje je napušteno, a kreativnost se shvaća kao opći ljudski potencijal (Grgurić i Jakubin, 1996).

Razvijanje kreativnosti kod djece od najranije dobi iznimno je važno jer utječe i na druga područja njihovog razvoja. Umjetnost nosi kreativni potencijal i s njom djeca uče bez straha od pogreške jer u odnosu na druga područja ona nudi sagledavanje iz različitih perspektiva, bez unaprijed određenih točnih odgovora. Svaka osoba ima kreativan potencijal, a kada pronade svoju kreativnu snagu ona uvelike utječe na samopouzdanje, način izvedbe i uspjeh. (Zečević, 2020). Ljudski mozak najbolje funkcionira kad su njegove obje hemisfere (desna i lijeva) u skladnoj funkciji. Formalno obrazovanje predškolske djece nije jednako usmjereno na razvijanje desne hemisfere mozga (mašta, sinteza, slike) kao na lijevu hemisferu mozga (logika, analiza, riječi, brojke). Potencira se razvitak lijeve strane mozga što rezultira neskladom u ravnoteži. Upravo zato

intenzivno bavljenje likovnim aktivnostima od rane dobi ima važnu ulogu u postizanju spomenute ravnoteže jer ono razvija desnu hemisferu i pruža ravnotežu odgojno-obrazovnog procesa. Skladno funkcioniranje obje hemisfere omogućuje djeci višestruku bolje funkcioniranje mozga (Balić Šimrak, 2010).

„Svijet dječjeg likovnog stvaralaštva fascinantno je područje, puno neočekivanog i nepredvidivog. Način na koji djeca stvaraju od svoje najranije dobi svojom svježinom i autentičnošću nadmašuje sva očekivanja, naravno, pod uvjetom da smo ga sposobni prihvatiti u njegovoj izvornosti.“ (Balić Šimrak, 2010, str. 2). Likovnom stvaralaštvu moramo pristupiti tako da ga ne shvaćamo kao znanstvenu disciplinu za koju nam je prvotno potreban likovni jezik, nego kao spontani put koji je rezultat unutrašnjeg stanja pojedinca. Univerzalna formula umjetnosti ne postoji već je spoj svega onoga što nas čini pojedinima. Umjetnički čin je čin stvaranja i takav se treba pružiti djeci (Balić Šimrak, Šverko, Županić Benić, 2010).

2. Život i djelo umjetnice Hilme af Klint

Hilma af Klint rođena je 26. listopada 1862. godine u Švedskoj, točnije u palači Karlberg u Soloni. Bila je četvrto dijete koje je rodila njezina majka Mathilda od ukupno petero djece. Kad je imala deset godina s obitelji se preselila u Stockholm 1880. godine. Tamo je započela svoje učenje o umjetnosti u „Švedskoj školi za umjetnost, obrt i dizajn“ slikajući pejzaže i portrete. 1882. godine upisuje „Kraljevsku akademiju likovnih umjetnosti“ u Stockholmu gdje idućih pet godina nadograđuje svoje znanje o slikanju pejzaža i portreta (Leon, 2018).

Najranije Hilmino okruženje ima jak utjecaj na njezina kasnija umjetnička djela. Njezin otac je pripadao dugoj lozi pomorskih časnika te se interesirao za matematiku, izradu karata te astronomsku navigaciju. Također, napisao je knjige o matematici i teorijskoj mehanici. Takvo okruženje potiče Hilmu da se zanima za matematiku i znanost. Njezino zanimanje za prirodu potaknuo je boravak s obitelji na farmama tijekom ljetnih mjeseci. Ljubav koju je imala za znanost i prirodu može se primijetiti u brojnim cvjetnim motivima, ali i temama koje odabire za slike (Midavaine, 2015).

Smrt njezine mlađe desetogodišnje sestre 1880. godine imala je veliki utjecaj na njezin duhovni život. Nakon sestrine smrti umjetnica razvija jak interes za duhovno i okultno, sudjeluje na seansama, mističnim grupnim sastancima s ciljem stupanja u kontakt s duhovnim svijetom. Između 1896. i 1906. godine Hilma af Klint sudjeluje u aktivnostima grupe „De Fem“ što bi u prijevodu značilo „Pet“. Grupa se sastojala od još četiri žene s kojima se tjedno sastajala da bi meditirala, čitala duhovnu literaturu i pristupila višoj svijesti te komunicirala s duhovnim „Vladarima“ koje naziva „De Höga“. Grupa je bilježila sastanke u pisanom obliku uz automatsko crtanje i pisanje. Sve članice su sudjelovale u pisanju, a crteži često nemaju potpisanog autora (Bunyan, 2020).

Poznato je malo podataka o njezinom djetinjstvu, obiteljskim odnosima i društvenom životu. Zna se da je nakon smrti njezinog oca 1898. godine Hilma af Klint živjela s majkom do majčine smrti 1920. godine (Midavaine, 2015). Nakon toga seli se u Helsingborg na jug Švedske. U periodu između 1921. i 1930. često obilazi svjetsko središte za antropozofski pokret u Švicarskoj. Tamo kroz druženja s Rudolfom Steineraom upoznaje njegove teorije i ideje, te naposljetku pridružuje se antropozofskom društvu. Umrla je 1944. godine zbog komplikacija nakon prometne nesreće. (Peyton-Jones i sur., 2016).

Slika 1. Hilma af Klint u svojem studiu u Hamngatanu 1895. godina

2.2. *Umjetnički opus*

Tijekom školovanja af Klint slika pejzaže i portrete te nakon završetka „Kraljevske likovne akademije“ 1887. nastavlja slikati takve slike i prodaje ih. Kasnih 1880-ih af Klint se u tajnosti pridružuje grupi „De Fem“ („Pet“). Tijekom sudjelovanja na okupljanjima grupe automatskim crtanjem umjetnica počinje crtati elemente svojih kasnijih slika: geometrijske oblike, spirale, stilizirano cvijeće. 1906. godine započinje svoj najznačajniji životni rad „Slike za hram“ koji je njezina prva apstraktna serija slika. Hilma af Klint za vrijeme svog života nije bila poznata po apstraktnim slikama jer ih je slikala u tajnosti, već po portretima i pejzažima koje je prodavala (Peyton-Jones i sur., 2016).

Nakon 1915. godine kad je naslikala zadnju sliku za seriju „Slike za hram“ umjetnica tvrdi da ju više ne vode duhovni „Vođe“ te se njezino slikanje mijenja s obzirom na veličinu i medij. Njezine slike ulja na platnu su manjih dimenzija, a onda prelazi na korištenje vodenih boja na papiru i vraća se automatskom crtanju (Bunyan, 2020).

Zadnje godine svog umjetničkog stvaralaštva af Klint se bavi katalogiziranjem, fotografiranjem i dokumentiranjem svojih postojećih radova. Slikarica je imala znanstveni pristup, reorganizirala je svoje radne bilješke, napravila je rječnik simbola za one simbole koji se pojavljuju na njezinim slikama te napravila katalog sa svim radovima „Slike za hram“. Smatrajući da njezin umjetnički rad ima višu svrhu af Klint tijekom ovog vremena pokušava ostaviti objašnjenja za svoje radove koji će biti dostupni široj javnosti tek nakon njezine smrti. Uložila je puno truda kako bi ponovo istražila i razmislila o svojem životnom djelu na sustavan način te ga lakše podijelila s drugima (Bunyan, 2020).

Hilma af Klint je tijekom svog života napravila preko tisuću dvjesto slika i napisala preko dvadeset i šest tisuća zabilješki. Trenutno njezin cjeloviti umjetnički opus nije vidjelo mnogo ljudi. Prije smrti izrazila je obitelji želju da se njezini apstraktni radovi ne prikazuju javnosti barem dvadeset godina nakon njezine smrti (Peyton-Jones i sur., 2016).

Mali dio njezinih apstraktnih djela prvi put je prikazan tek 1986. godine u Los Angelesu na izložbi „The Spiritual in Art“. Zahtjev Hilme af Klint da apstraktna djela ne budu prikazana dvadeset godina se ispunio (Leon, 2018). Moderni muzej u Stockholmu 2013. godine održao je samostalnu izložbu, te se šira javnost bolje upoznaje s njezinim apstraktnim radom. Njezina umjetnička djela dobila su zasluženu pozornost nakon dugo godina tajnosti (Peyton-Jones i sur., 2016).

2.2.1. Serija „Slike za hram“

Njezine slike su podijeljene u serije jer se mogu tumačiti jedino uz povezanost u odgovarajućoj skupini. Neke su serije podijeljene u sekundarne grupe kako bi slike bolje odgovarale svojem značenju. Najveća serija koja se smatra životnim djelom af Klint naziva se „Slike za hram“ i sadrži brojne podserije (Bunyan, 2020).

Broji 193 pojedinačno numerirana rada, a započeta je 1906. godine te završena 1915. godine. Ideja za seriju nastala je tijekom okupljanja grupe „De Fem“. Jedan od duhovnih „Vladara“

govori joj kako treba napraviti ovu seriju slika te da će to biti njezino životno djelo. Prva podserija naziva se „Primordijalni kaos“. Poslije nje slika podserije „Ruža“ i „Slike velikih figura“. Zatim slika „Deset najvećih“ koje broje deset slika na kojima se prikazuju faze čovjekova života. Nakon toga napravila je podserije „Sedmerokraka Zvijezda“ i „Evolucija“ i s njima završava prvi dio slika nakon koje uzima pauzu. Tijekom pauze af Klint brine o svojoj majici koja je oslijepila. Drugi dio slika počinje slikati 1912. godine, a prve podserije su „Drvo znanja“ i „Labud“. Slijedeća podserija je „Golubica“ s četrnaest slika. Naposljetku, zadnja podserija ima tri slike „Slike za oltar“ i sadrže elemente geometrijske apstrakcije (Midavaine, 2015)

Slika 2. Dio slika Hilme af Klint iz serije „Slike za hram“, podserija „Labud“

Serijske koje slijede poslije serije „Slike za hram“ nisu toliko velike i nemaju tako kompliciranu podstrukturu, no pojedinačne slike su rijetkost. Umjetnica je prije smrti izrazila želju da se njezina djela „Slike za hram“ ne prodaju odvojeno.

3. Likovno stvaralaštvo

„Stvaralaštvo je spontani put u kojem na početku ne znamo kuda ćemo dospjeti; u tom procesu nije primarno stići na zadani cilj jer rezultat uvelike ovisi o spontanosti i neočekivanoj promjeni zadanog pravca.“ (Balić Šimrak, Šverko, Županić Beniće, 2010, str. 51). U likovnom stvaralaštvu ne postoji jedno točno rješenje zbog individualnosti čovjeka. Herceg i sur. (2010) smatraju da je likovno stvaralaštvo jedan oblik estetskog komuniciranja među ljudima. Poznato nam je da su se ljudi kroz čitavu povijest bavili likovnim stvaralaštvom. Postoje različiti razlozi zbog kojih su se bavili likovnim stvaralaštvom i znamo da je to imalo pozitivan učinak na ljude (Šarančić, 2014).

3.1. Pozitivni utjecaj likovnog stvaralaštva na djecu

Prema Belamarić (1986) sposobnost likovnog stvaranja djeci je urođena, ali ono je moguće samo ako je rezultat samostalnog likovnog rada koji predstavlja osobne stavove, iskustva i ideje. Važno je da djeca imaju što veću slobodu prilikom likovnog stvaranja kako bi mogli izraziti sebe. Djeca koja su od najranije dobi uključena u likovno stvaralaštvo imaju prednost naspram djece koja nisu. Mnoge su dobrobiti likovnog stvaralaštva za djecu, a neka od njih su: veće samopouzdanje, bolja vještina gledanja i doživljavanja, koncentracija, upornost, socijalne vještine, kreativnost.

U ranim godinama djeca stvaraju sliku o sebi te ju odrastanjem razvijaju. Zbog spomenutog bitno je graditi samopouzdanje od rane dobi (Brown i sur, 2009). Opće je poznato da djeca koja imaju veće samopouzdanje lakše sudjeluju u društvenom životu i motiviranija su za učenje. Tijekom likovnog stvaralaštva djeca često dobivaju pozitivnu reakciju odraslih što rezultira njihovom većem samopouzdanju. Takvim pristupom djeca vide da imaju potencijala samostalno napraviti nešto dobro (Šarančić, 2014).

Likovno stvaralaštvo može poboljšati djetetovu vještinu zapažanja boja, nijansi, veličina, oblika, detalja i ostalih elemenata prisutnih u likovnom stvaralaštvu. Djeca vježbaju vještine promatranja, opisivanja, analize i interpretacije te mogu lakše objasniti svoje misli i emocije (Šarančić, 2014). Osim toga, likovno stvaralaštvo ima pozitivan učinak na djetetovu promatračku i istraživačku sposobnost koja mu pomaže u stvaranju slike o svijetu oko sebe. Pravo kreativno

razmišljanje uključuje djetetovu maštu, emocionalno shvaćanje sebe i drugih, te njihovih gledišta i prepoznavanje višeznačnih situacija (Greenspan, 2007).

„Očaravajuća obuzetost je osjećaj ugone nastao kao rezultat usmjerenja pažnje i duboke uključenosti u zadatak koji je savladiv i nenaporan, ima jasne ciljeve i rezultate pri čemu nestaju svakodnevne frustracije i brige te se mijenja pojam o protjecanju vremena. Ljudi se u stanju *flowa* osjećaju izuzetno ugodno. Zaokupljeni su određenom aktivnošću do te mjere da zanemaruju sve drugo, uključujući eventualne opasnosti ili moguću korist.“ (Šarančić, 2014, str. 96). Takav osjećaj se može dogoditi kod djece koja se bave likovnom aktivnosti te tako poticati koncentraciju.

Tijekom procesa likovnog stvaralaštva djeca stječu upornost jer osjećaju određeno zadovoljstvo kad dovrše likovni rad. Zato je važno omogućiti svakom djetetu da dovrši svoj rad (Šarančić, 2014).

Likovno stvaralaštvo potiče djecu da razmišljaju što ih čini boljim misliocima i sugovornicima. Imaju osjećaj da ih odgajatelji i roditelji mogu bolje razumjeti te da mogu donijeti bolje odluke. Dijete tako razvija važnu vještinu koja će mu koristiti kad odraste. Znat će bolje izraziti svoje emocije, potrebe i mišljenje (Greenspan, 2007). Mnogobrojni su utjecaji likovnog stvaralaštva na razvijanje socijalnih vještina. Djeca koja su uključena u likovno stvaralaštvo lakše izražavaju svoje namjere, primaju i daju kritiku, aktivno slušaju ideje drugih, bolje razumiju drugačija mišljenja, imaju razvijeniju toleranciju (Šarančić, 2014).

Umjetnost uči djecu da postoji više načina završavanja likovnog zadatka, lakše sagledavaju različita gledišta, potiče ih na originalnost i razvija kreativno mišljenje (Šarančić, 2014). Bitno je da se djeca kreativno izražavaju kako bi dočarala svoja iskustva i doživljaje (Slunjski, 2013).

4. Kreativnost

Kreativnost ima više od šezdeset definicija u psihološkoj literaturi (Slunjski, 2013). Jedan od autora smatra da je kreativnost važna vještina pomoću koje djeca lakše funkcioniraju i snalaze se u nepredvidljivoj budućnosti (Đuranović, Klasnić, Matešić, 2020). Drugi autor smatra kreativnost kao jednu od najcjenjenijih kvaliteta ljudi, ali nedovoljno istraženu sa psihološkog i pedagoškog aspekta. U različitim radovima na ovu temu spominju se mnogi autori s drugačijim

gledištima na kreativnost. Njihove definicije su slične ali imaju razliku u svojoj teoriji i konceptu. Određeni autori kreativnost i stvaralaštvo smatraju sinonimima te ih definiraju kao sposobnost stvaranja novog i originalnog (Zečević, 2020). Najkraće objašnjenje pojma kreativnosti je da je to stvaranje nečeg novog. Kreativnost podrazumijeva da osoba ima motivaciju, fleksibilnost, znatiželju, autonomiju te kreativno mišljenje. Popularna psihologija smatra da je desna hemisfera mozga zadužena za kreativnost, ali uz to zadužena je i za intuiciju, emocije, maštu i simbole, dok lijeva hemisfera mozga služi za analiziranje, logiku, detalje, shvaćanje, činjenice i slično. Kreativnost ima veliku ulogu u znanosti i obrazovanju. Konačno, upitno je da li se s kreativnošću rađamo ili ju stječemo tijekom života (Slunjski, 2013).

4.1. Kreativnost djece rane i predškolske dobi

O djeci Miroslav Krleža navodi:

„Djeca su čarobnjaci mirisa, boja i zvuka i nitko nije veći majstor u otkrivanju tih titravih tajni od djece. Djeca su genijalna u oduhovljavanju pojava. Radost jedne poslijepodneve rasvjete, muzikalnu ljepotu mjesečine pod krošnjama kestenova, noćnu vožnju u vlaku ne može doživjeti svečanije od djeteta – nitko. U neoskrnutom još osjećaju prostora, u šarenilu boja i mirisa, djeca stoje pred događajima naivno i to prvotno gledanje jeste najvrednije, jer je neposredno razotkrivanje zastora nad scenom, koja se trajno objavljuje čovjeku kao tajna vlastitog života.“ (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 77).

Dječju kreativnost treba razvijati od najranije dobi. Teorije o dječjem razvoju navode da su djeca iznimno kreativna, ali da razina njihove kreativnosti može opasti ako se ne razvija i ako nisu u poticajnom okruženju. Kreativnost većine djece danas se obeshrabruje zbog straha da djeca ne bi izlazila iz „okvira“ koje je nametnulo suvremeno društvo (Đuranović, Klasnić, Matešić, 2020). Prema Bodulić (1982) dječji crtež je izraz djetetovog zatečenog stupnja razvoja psihe te se na njemu vidi potpuna sloboda likovnog izražavanja koju omogućava dječja kreativnost.

Roditelji često motivirani željom da im dijete u kratkom vremenu savlada što više znanja i da se što bolje uklopi u društvo, stvaraju okolinu u kojoj ne potiču kreativnost. Uzrok tome je što su i sami roditelji odgajani tako da svaki pojedinac u društvu ima svoje mjesto i da se ne treba isticati, te da na svako pitanje postoji jedan točan odgovor. Ipak, postoji mali broj roditelja koji

razmišljaju nekonvencionalno te potiču djecu na kreativnost i aktivno sudjeluju u zajedničkom stvaranju originalnih ideja (Slunjski, 2013).

Nadalje, okruženje koje je bitno za poticanje dječje kreativnosti je vrtić koji predstavlja ustanovu za rani odgoj i obrazovanje, te kao takav stvara sigurno, poticajno i društveno okruženje. Vrtić djeci daje mogućnost za uključivanje u razne poticajne aktivnosti u kojima sudjeluju i razvijaju kreativnost. Prostorno-materijalno okruženje važan je faktor o kojem ovisi hoće li dijete razvijati kreativnost ili ne. U takvom okruženju bitno je staviti naglasak na: djetetov interes, potrebu, znatiželju, omogućiti slobodu izbora, poticati sva osjetila, pružiti izazove koji su na razini mogućnosti djeteta, stvoriti ugodnu atmosferu koja potiče istraživanje, omogućiti djetetu aktivno sudjelovanje u aktivnostima koje samoinicijativno bira (Đuranović, Klasnić, Matešić, 2020). Prema Došen Dobud (2016) odgojitelj je najvažniji činitelj u stvaranju okruženja u vrtiću. U prostor vrtića odgojitelj stavlja različite centre aktivnosti (npr. likovni centar, matematički centar, centar početnog čitanja i pisanja, centar građenja, stolno-manipulativni centar, glazbeni centar, društveni centar, centar osame, istraživački centar) te tako dijete ima izbor pristupiti centru u kojem želi provoditi vrijeme. Odgojiteljeva uloga je da mijenja raspored centara kad primijeti manju zainteresiranost djece kao i bogaćenje centara poticajima ovisno o interesu grupe. Osim toga, odgojitelj potiče kreativnost kad: cijeni djetetovo mišljenje o pojavama, vjeruje da su djeca sposobni pojedinci, ohrabruje ih u traženju novih ideja, razvija njihovu maštu, vrednuje proces više od produkta. Treba naglasiti važnost postojanja pedagoški neoblikovanog materijala koji se treba ponuditi djeci. Pedagoški neoblikovani materijal bolje potiče dječju maštu za razliku od gotovih proizvedenih igračaka. Razlog tome je što djeca imaju veću slobodu u zamišljanju što bi taj materijal mogao biti i ne daje im se gotova ideja. (Đuranović, Klasnić, Matešić, 2020).

5. PRAKTIČNI DIO

Praktični dio ovog završnog rada odrađen je u DV Lojtrica (područni objekt Mičevec). Provela sam četiri likovne aktivnosti od kojih su dvije individualne, a dvije grupne. Aktivnosti su provedene s djecom predškolske dobi. Djeca su za poticaj i motivaciju imali isprintane slike umjetnice Hilme af Klint „Deset najvećih“ te su imali priliku izabrati motiv ili motive sa slika kao inspiraciju za svoje likovno stvaralaštvo. Slike iz serije „Deset najvećih“ sadrže deset slika tempera na papiru montiranih na platnu velikih dimenzija. Predstavljaju četiri stupnja ljudskog razvitka: djetinjstvo, mladost, odraslu dob i starost.

Prema Petraču (2015) likovno-umjetničko djelo ne treba promatrati na točno određen način. Likovno-umjetničko djelo promatra se tako da kreativnost odrasle osobe ili djeteta kombinira, varira i osmisli nove načine promatranja i poticaja na istraživanje. Likovne aktivnosti u radu s djecom su kombinacija i varijacija različitih materijala i tehnika koje umjetnica nije koristila. Dječja kreativnost koja je vidljiva u ovom radu osmislila je nove načine promatranja likovno-umjetničkih djela te ih potaknula da istražuju mogućnosti materijala i različitih tehnika.

Slika 3. „Deset najvećih“– Hilma af Klint

U prvoj likovnoj aktivnosti koristili smo tehniku asamblaž, koji smo premazali temperom i otisnuli na papir te nadopunili crtačkom tehnikom crnog flomastera, druga likovna aktivnost uključivala je oblikovanje apstraktnih motiva plastelinom, a treća likovna aktivnost uključuje grupni rad izrade kolaža s običnim kolaž papirom i svilenim. Aktivnosti su provedene kroz nekoliko dana.

5.1. Prva aktivnost – Dječje likovno stvaralaštvo asamblažom, otiskivanje i crtanje crnim flomasterom

Asamblaž je tehnika oblikovanja 3D umjetničkih tvorbi koja se razvila iz tehnike kolaža. Trodimenzionalne umjetničke tvorbe nastaju povezivanjem raznih predmeta koje možemo naći u svakodnevnom okruženju (Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=4119>). Prije provođenja likovne aktivnosti s djecom pripremljen je raznovrstan materijal (vrpce različitih debljina i tekstura, razne plastične folije, rebrasti papir, mrežice, hrapave tapete, čupava žica, pomponi, „smokići“, žniranci itd.).

Prvi dan smo lijepili spomenuti raznovrsni materijal na kartonske podloge po uzoru na slike „Deset najvećih“ Hilme af Klint. Materijal koji se nije mogao zalijepiti ljepilom za papir zalijepljen je vrućim ljepilom uz moju pomoć. Djeci je unaprijed bilo objašnjeno da asamblaž koji naprave nakon sušenja treba premazati bojom tempere kako bi mogli napraviti otisak. Djeca su se u početku opterećivala bojom materijala koji su lijepila i trebalo im je vremena da se opuste i lijepe materijale neovisno o boji. Djeca su imala priliku materijale izrezati po vlastitoj želji. Nakon lijepljenja radove smo premazali temperom u debelom sloju kako se boja ne bi osušila prije otiskivanja te otisnuli na bijeli papir. Na nekim smo papirima otisak napravili jednom dok na drugima dva puta.

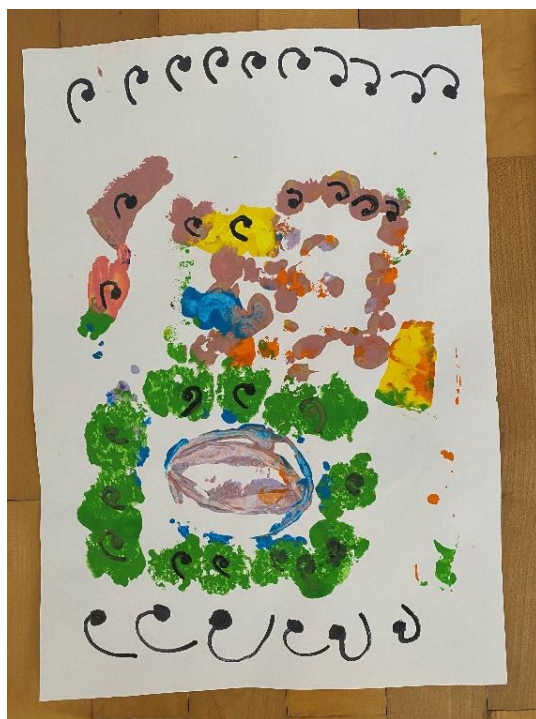
Slika 4. Završni radovi asamblaža nakon otiskivanja

Drugi dan smo osušene otiske na papiru nadopunili crtanjem s crnim flomasterom uzimajući motive sa spomenutih slika umjetnice Hilme af Klint. Djeca su mogla izabrati bilo koju njezinu sliku ili više njih i s nje uzeti motive koji im se najviše sviđaju. Svidjelo im se što flomasteri imaju dvije strane pa su mogli izabrati debljinu linija tijekom crtanja.

Slika 5. Završni radovi nakon otiskivanja i crtanja crnim flomasterom

Tijekom njihovog rada zamijetila sam da su se djeca fokusirala na jednu sliku koja im se najviše svidjela. Mali je broj djece pokazao interes za kombiniranje motiva s različitih slika. Samo jedno dijete se fokusiralo na jedan motiv kroz cijeli svoj rad, dok su ostala djeca kombinirali više motiva koje su uočili na slikama.

Slika 6. Likovni rad djevojčice s nacrtanim ponavljajućim motivom

Slika 7. Rad djevojčice s nacrtanim različitim motivima sa slika

5.2. Druga aktivnost – Dječje likovno stvaralaštvo plastelinom

Nakon prve provedene aktivnosti djeca su imala priliku raditi likovne radove plastelinom. Djeca su koristila domaći plastelin u šest boja koje je umjetnica Hilma af Klint koristila na svojim slikama. Djeci su ponovo bile ponuđene njezine slike naziva „Deset najvećih“ i imali su slobodu oblikovati plastelin po vlastitim željama uz inspiraciju njezinih slika. Također, tijekom ove aktivnosti većina djece je pokazala interes za različitim motivima sa slika dok se jedno dijete držalo jednog motiva kroz čitav rad. Plastelin je bio zahtjevnija likovna aktivnost jer su djeca tražila rješenja kako napraviti složene apstraktne oblike pomoću ove kiparske tehnike.

Slika 8. Završni likovni radovi djece kiparskom tehnikom plastelina

U mnogim radovima se pojavljuje cvijet ili duga te su se okušali i u oblikovanju „puževe kućice“. Neki su oblikovali „puževe kućice“ radeći „zmijicu“ koju su presavijali na kartonu dok na jednom radu dijete prstom udubljuje plastelin u obliku kruga kako bi dobilo spomenuti oblik. Na svakom radu se pojavljuje oblik kruga, ali uz to svaki rad ima barem jedan motiv koji se ne pojavljuje na drugim radovima.

Slika 9. Likovni rad djevojčice koja je udubila plastelin prstom u obliku „puževe kućice“

Nakon aktivnosti djeca su tražila da plastelin iznesemo van da se mogu igrati s njim tijekom boravka u vrtićkom dvorištu. Imali su natjecanje u izradi najveće „puževe kućice“ što ukazuje da im se likovna aktivnost jako sviđela kao i spomenuti motiv s apstraktnih slika. Također, izrađivali su nasmijana lica od plastelina što ukazuje na njihovo emotivno raspoloženje nakon provedene likovne aktivnosti.

Slika 10. Djeca u dvorištu vrtića rade velike „puževe kućice“ od plastelina

Slika 11. Rad djevojčice kojoj se likovna aktivnost jako sviđjela

5.3. Treća aktivnost – Dječje likovno stvaralaštvo kolažom

Likovnu aktivnost tehnikom kolaža provela sam dječjim grupnim radom. Za jednim stolom bio je ponuđen ljubičasti plakatni papir velikih dimenzija te kolaž u raznim bojama i nijansama, a za drugim stolom nalazio se bijeli papir A3 formata uz ponuđeni svileni kolaž u raznim bojama. Djeca su ovisno o interesu pristupila jednom od ta dva likovna poticaja.

5.3.1. Likovna aktivnost s običnim kolažom

Tijekom likovne aktivnosti gdje je bio ponuđen ljubičasti papir pristupilo je više djece. U toj aktivnosti djeca su izrezivala željene motive iz kolaža, a imali su za inspiraciju Hilmine slike. Aktivnost je osim djece predškolske dobi zainteresirala i djevojčicu koja je nedavno navršila tri godine. Djevojčica je u ovoj likovnoj aktivnosti provela puno vremena te dio zajedničkog likovnog rada pripada i njezinom trudu. Djeca su uglavnom oblikovala motive cvijeća i krugova, ali na radu se nalazi i motiv kuće i nasmijanog sunca.

Slika 12. Završni grupni rad djece s kolaž papirom

5.3.2. Likovna aktivnost sa svilenim kolažom

U likovnoj aktivnosti sa svilenim kolažom sudjelovalo je manje djece. Tijekom rada djeci je trganje svilenog kolaža predstavljalo izazov. Najviše su teškoća imali prilikom trganja kolaža u obliku kruga koji se ponavlja kroz sve dosad prikazane završne radove. Pokazala sam im kako preklapanjem svilenog kolaža mogu dobiti različite boje i nijanse te su se na moj poticaj okušali u tome. Rad sadrži najviše motiv cvijeta i kruga, ali se zamjećuje i dječji pokušaj kopiranja nekih dijelova Hilminih slika. Djeca su kopirala dva kruga koja se preklapaju s Hilmine slike „Djetinjstvo“ te su preklapanjem narančastog i plavog svilenog papira dobili zelenu. Također, sa spomenute slike napravili su narančasti krug s bijelim cvijetom koji se može zamijetiti s lijeve strane njihovog rada. Djeca su se prvi put susrela sa svilenim kolažom, ali su vrlo brzo shvatila kako ga koristiti iako zahtjeva dobro razvijenu finu motoriku i strpljenje pri trganju.

Slika 13. Završni grupni rad sa svilenim kolažom

6.ZAKLJUČAK

Likovno stvaralaštvo bi trebalo biti nužan dio života svakog djeteta zbog svojih mnogih dobrobiti koje ima na dječji razvoj. Djeca koja su uključena u likovno stvaralaštvo od rane dobi imaju prednost nad djecom koja nisu. Neke od tih prednosti su veće samopouzdanje, bolja vještina gledanja i doživljavanja, koncentracija, upornost, socijalne vještine, kreativnost. Dječje likovno stvaralaštvo treba sagledati kao spontani proces kojem je rezultat prikaz unutarnjeg stanja djeteta. Takav proces omogućuje djeci slobodu izražavanja, potiče ih da razmišljaju izvan okvira, pomaže im da ostvare svoj kreativni potencijal. Likovno stvaralaštvo i kreativnost su dva vrlo bliska pojma koja imaju neraskidivu povezanost. Kreativnost ima mnoge definicije zbog velike širine koju pojam obuhvaća. Također, smatra se da je nedovoljno psihološki i pedagoški istražena. Upitno je, rađaju li se ljudi s kreativnosti ili se kreativnost stječe tijekom života. Poznato je da kako i likovno stvaralaštvo, tako i kreativnost treba poticati od najranije dobi. Teorije o dječjem razvoju navode da su djeca iznimno kreativna, ali da razina njihove kreativnosti može opasti ako se ne razvija i ako nisu u poticajnom okruženju. Zato okruženje u kojem djeca rane i predškolske dobi provode najviše vremena treba ispunjavati određene uvjete. Odrasle osobe potiču kreativnost djece kad uvažavaju djetetovo mišljenje, aktivno sudjeluju u stvaranju originalnih ideja, vrednuju proces više od rezultata, ohrabruju djecu da razmišljaju izvan okvira, potiču dječju maštu, vjeruju da su djeca sposobni pojedinci. Vođena ovom mišlju, velika je odgovornost odgojitelja u upoznavanju djece s različitim likovnim tehnikama u odgojno-obrazovnom radu. Stoga navedeni praktični dio rada, kojeg sam provela u vrtiću uvelike je doprinio mojem shvaćanju važnosti kako dječjeg okruženja tako i bogatstva materijala. Djeca istražuju od najranije dobi, uče o oblicima, bojama, veličinama, predmetima i odgojitelji su tu da djeci omoguće stjecanje tog iskustva.

LITERATURA

1. Asamblaž. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 5. 7. 2022.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=4119>
2. Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17 (62-63), 2-8. <https://hrcak.srce.hr/124737>
3. Balić Šimrak, A., Šverko, I., Županić Benić, M. (2010). U prilog holističkom kurikulumu likovne kulture. U I. Balić Šimrak, A., ur (2011) *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Učiteljski fakultet, 51-62.
4. Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Školska knjiga. Zagreb
5. Brown, G. L., Mangelsdorf, S.C., Neff, C, Schoppe-Sullivan S.J. i Frosch C.A. (2009). Young Children's Self-Concepts: Associations with Child Temperament, Mothers' and Fathers' Parenting, and Triadic Family Interaction, *Merrill Palmer Quarterly* 55(2), 184–216.
6. Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crtež*, Zagreb: Školska knjiga
7. Bunyan M. (2020). exhibition: 'hilma af klint – artist, researcher, medium' at moderna museet malmö. <https://artblart.com/tag/hilma-af-klint-the-ten-largest/>
8. Došen Dobud, A. (2016). *Dijete – istraživač i stvaralac*. Alineja. Zagreb
9. Đuranović, M., Klasnić, I. i Matešić, I. (2020). Poticanje dječje kreativnosti u predškolskim ustanovama. *Školski vjesnik*, 69 (1), 89-100.
<https://hrcak.srce.hr/247377>
10. Grgurić, N., Jakubin, M.(1996): *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
11. Herceg, L.V. i sur. (2010.). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*, Zagreb:ALFA d.d.
12. Leon E. V. (2018). *Analyzing the Crisis of Hilma af Klint: The Digital and Analog Analysis of Spirituality, Abstraction, and Art*. Duke University. 23-36
<https://www.scribd.com/document/423427197/Leon-AfKlint-Thesis-FINAL-pdf>

13. Midavaine B. (2015). HILMA AF KLINT: THE MEDIUM OF ABSTRACTION. Pratt Institute. 6-30
https://www.academia.edu/24561527/HILMA_AF_KLINT_THE_MEDIUM_OF_ABSTRACTION
14. Petrač, L. (2015). Dijete i likovno umjetničko djelo: Metodički pristupi likovno - umjetničkom djelu s djecom vrtićke i školske dobi. Zagreb: Alfa.
15. Peyton-Jones J. i sur. (2016). HILMA AF KLINT PAINTING THE UNSEEN. Serpentine Gallery. 5-20 <https://www.scribd.com/document/392027983/Hilma-Af-Klint-galeria>
16. Slunjski, E. (2013). Kako djetetu pomoći da ... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje. Zagreb: Element
17. Stanley I. Greenspan (2007). Sjajni klinici. OSTVARENJE d.o.o.
18. Šarančić, S. (2014). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. Napredak, 154 (1-2), 91-104. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/138833>
19. Zečević R. (2020). Kreativnost kao sastavni dio literature. Magistra Iadertina, <https://hrcak.srce.hr/249856>

PRILOZI

Slika 1. Hilma af Klint u svojem studiu u Hamngatanu 1895. godina

(Preuzeto s <https://www.scribd.com/document/392027983/Hilma-Af-Klint-galeria> 1.8.2022.)

Slika 2. Dio slika Hilme af Klint iz serije „Slike za hram“, podserija „Labud“

(Preuzeto s <https://artblart.com/tag/hilma-af-klint-the-ten-largest/> 7. 8. 2022.)

Slika 3. „Deset najvećih“ – Hilma af Klint

(Preuzeto s <https://www.pinterest.com/pin/339036678209408031/> 22.7.2022.)

Slika 4. Završni radovi asamblaža nakon otiskivanja

Slika 5. Završni radovi nakon otiskivanja i crtanja crnim flomasterom

Slika 6. Likovni rad djevojčice s nacrtanim ponavljajućim motivom

Slika 7. Rad djevojčice s nacrtanim različitim motivima sa slika

Slika 8. Završni likovni radovi djece kiparskom tehnikom plastelina

Slika 9. Likovni rad djevojčice koja je udubila plastelin prstom u obliku „puževe kućice“

Slika 10. Djeca u dvorištu vrtića rade velike „puževe kućice“ od plastelina

Slika 11. Rad djevojčice kojoj se likovna aktivnost jako sviđjela

Slika 12. Završni grupni rad djece s kolaž papirom

Slika 13. Završni grupni rad djece sa svilenim kolažom

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)